

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Стаття присвячена безумовно актуальній проблемі, оскільки сьогодні Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Це викликало підвищення вимог до організації навчального процесу, які мусять відповідати сучасним реаліям суспільного життя.

Мета і зміст навчання більш успішно досягаються з допомогою варіювання організаційних форм навчання. Це пояснюється специфікою розвитку молодшого шкільного віку, зокрема сприйнятливостю до особистісного досвіду інших – їхнього творчого пошуку емоційних оцінок. У статті порушено проблему організації групової діяльності учнів у початковій школі. Особлива увага акцентується на формах організації навчальної діяльності, а також описано теоретичний аспект організації групової діяльності молодших школярів. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури встановлено, що питаннями форм організації навчання займалися такі науковці, як О. Вашуленко, В. Дьяченко, І. Гудзик, В. Науменко, І. Чередов, А. Ярошенко. Аналізуючи сучасну педагогічну літературу та педагогічні джерела, було з'ясовано зміст поняття «форма організації навчання», що свідчить про нечіткість та неоднозначне тлумачення, а це призводить до термінологічної плутанини. Значну увагу приділено вибору форм організації навчання, особливостям їх змісту. Виділені й описані характерні особливості організації групової діяльності. Охарактеризовано форми групової роботи, а саме ланкова, бригадна та парна.

Автором проведено анкетування серед вчителів початкових класів шкіл м. Вінниці стосовно використання ними технології групової навчальної діяльності. На підставі аналізу відповідей вчителів встановлено, що учителі прагнуть до створення у своєму класі дружнього і міцного учнівського колективу, розвиває свої творчі здібності, з цікавістю проводить навчальний процес. Такий погляд буде цікавий для студентів, вчителів початкових класів. Проблема потребує подальшого дослідження.

Ключові слова: форма організації навчання, технологія групової навчальної діяльності, групова навчальна діяльність, ланкова форма роботи, бригадна форма роботи, парна робота, молодші школярі.

Peculiarity of organization of group activity of students in primary school

Annotation. This article is devoted to the actual problem of course, because today Ukraine has clearly defined benchmarks for entry into the educational and scientific space in Europe, provides modernization of educational activities in the context of European requirements. This led to increased requirements for the educational process, which must meet modern realities of social life.

The purpose and content of education more effectively achieved through varying organizational learning. This is due to the specifics of primary school age, including susceptibility to the personal experience of others - their creativity emotional evaluations.

The article raised the problem of a group of students in the primary school. Particular attention is paid to the forms of learning activities and describes the theoretical aspect of a group of primary school children. On the basis of psychological and educational literature found that the forms of training issues involved in such scholars as A. Vashulenko, Vladimir Dyachenko, I. Button, V. Naumenko I. Cheredov, A. Yaroshenko. Analyzing the contemporary pedagogical literature and educational sources, it was found the concept of «form of learning», indicating that the vague and ambiguous interpretation, and this leads to the terminological confusion. Special attention is paid to the choice of forms of education, especially their content. Dedicated and described the characteristics of group activities. The characteristic form of group work, namely, sectional, brigade and steam.

The author conducted a survey among primary school teachers of schools Vinnitsa regarding their use of the technology group learning activities. Based on analysis of the responses of teachers found that teachers tend to create in-class friendly staff and good student develops their creativity, curiosity conducts educational process. This view will be of interest to students of primary school teachers. The problem requires further study.

Key words: form of education, technology group of learning activities, the group training activities, the linking form of work, the brigade form of work, steam form work, primary school's pupils.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування національної системи в Україні головним пріоритетом є розвиток особистості, здатної до сприймання, розуміння і творення духовних і матеріальних цінностей. Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. Система освіти має забезпечувати всебічний розвиток дітей і молоді, їхню підтримку і формування навичок самоосвіти і самореалізації.

Процес навчання за сучасних умов не можливий тільки з використанням традиційних технологій. Необхідні кардинальні зміни ефективності, активізації й результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати власну думку товаришів. Одним із перспективних напрямків успішного розв'язання цієї проблеми може виступити вдосконалення навчального процесу із використанням технології організації групової навчальної діяльності учнів. Однак його широке впровадження гальмується не розробленістю методичного забезпечення, що ґрунтувалося б на результатах наукових досліджень.

Аналіз попередніх досліджень. Питаннями форм організації навчальної діяльності передусім займалися такі науковці, як О. Вашуленко, В. Дьяченко, І. Гудзик, В. Науменко, І. Чередов, А. Ярошенко.

Ю. Мальований та Н. Мойсеюк займалися вивченням усіх існуючих форм навчання, а С. Кульневич, Л. Опеньок, Н. Островерхова, Т. Сидоренко, В. Чайка, І. Чередов та інші зосередили увагу саме на нетрадиційних формах навчання, вивчали їх особливості, місце у сучасному педагогічному процесі.

Найґрунтовніше проблеми групового навчання опрацьовані психологами й дидактами. Психологічні аспекти діяльності груп, їх види і структуру, функції та способи формування визначено у працях

Ю. Бабанського, М. Виноградової, Є. Головахи, Я. Коломінського, Р. Немова, І. Первіна, А. Петровського.

В основі групової форми навчальної діяльності, що виникла як альтернатива традиційним формам навчання покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї. Й. Песталоцці стверджував, що вмиле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їхня активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку.

У своїх дидактичних дослідженнях Я. Бартецький, М. Виноградов, В. Котов, В. Оконь, І. Чередов та інші групову діяльність розглядають лише як форму організації навчання та як фактор підвищення навчальної діяльності. Проблеми практичного застосування організації групового навчання у викладанні різних дисциплін, присвячено наукові дослідження таких науковців та методистів, як А. Гарницької, В. Дяченко, О. Ярошенко. О. Пометун та Л. Пироженко, вони розглядають групове навчання як одну з інтерактивних технологій. Таким чином, це питання досі залишається дискусійним.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей впровадження в освітній процес початкової школи групових форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Успіх навчальної роботи значною мірою залежить не лише від використання в ній тих чи інших методів, але й від організаційних форм цієї роботи. У свою чергу, ці форми визначаються метою і завданнями навчання, кількістю учнів, характерними особливостями окремих навчальних предметів, місцем і часом навчання учнів, забезпеченістю школи навчальними посібниками тощо.

Дискусії навколо проблеми форм організації навчального процесу в школі не стихають на сторінках педагогічної літератури. І це не випадково. В педагогічній літературі є різні визначення форми навчання як категорії дидактики: форма роботи, засіб роботи, організація навчання.

Чіткого означення в педагогічній науці понять «форма організації навчання» або «організаційні форми навчання», як і поняття «форми навчальної роботи» як педагогічних категорій поки що немає. Як відзначав І. Харламов, «на жаль, поняття це не має в дидактиці досить чіткого визначення», і що «багато вчених уникають цього питання і обмежуються щоденним уявленням про суть даної категорії» [4, с. 231-232].

На думку Ю. Мальованого, коректніше вживати термін «форма навчання», зміст якого може бути розкритий через зміст понять «система навчання», «форма навчального заняття» і «форма навчальної роботи учнів на занятті»

Форма організації навчання — спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі [1, с. 165].

Вибір форм організації навчання зумовлюється завданнями освіти і виховання, особливостями змісту різних предметів та їх окремих розділів, конкретним змістом занять, складом, рівнем підготовки і віковими можливостями учнів.

Організаційні форми навчання змінюються і розвиваються разом із суспільним розвитком. За первіснообщинного ладу навчання було практично-догматичним. Діти засвоювали виробничий і моральний досвід у процесі спільної праці та повсякденного спілкування з дорослими. Навчальна робота з ними була індивідуальною, потім індивідуально-груповою.

Групова робота полягає у спільних зусиллях учнів щодо вирішення поставлених учителем завдань. Вони здійснюють планування, обговорення і вибір способів вирішення навчально-пізнавальних завдань, взаємоконтроль і взаємооцінку [1, с. 324].

За групової форми навчальної діяльності учні протягом одного і того самого часу виконують значно більший обсяг роботи, ніж за інших форм, виявляють високу результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь, передусім уміння співпрацювати. Більш продуктивними є формування мотивів навчання, розвиток гуманних стосунків між дітьми, а також таких елементів навчальної діяльності, як планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль.

Найбільш ефективною групова форма організації навчання є на етапах закріплення, поглиблення і систематизації знань. Вона дозволяє учням за короткий час актуалізувати теоретичні знання, оперативно перевірити засвоєння навчального матеріалу кожним членом групи, здійснити систематизацію знань.

Серед форм групової роботи основними є ланкова, бригадна, парна [1, с. 326].

Ланкова форма передбачає організацію навчальної діяльності постійних груп учнів з 4 – 6 осіб (на семестр або навчальний рік) з однаковою або з різною успішністю. Ефективнішою є група зі змішаним складом учнів (учні з високими, середніми та низькими навчальними можливостями). Вони працюють над єдиним завданням (вчитель пояснює матеріал, у групах здійснюють повторний аналіз за питаннями, запропонованими учителем). Оптимальна тривалість роботи в групах 5 – 7 хв. для молодших школярів, 10 – 15 хв. – середніх, 15 – 20 хв. – старших.

Бригадна форма передбачає формування тимчасових груп учнів для виконання навчальних завдань. Є два різновиди організації їх роботи: кооперативно-груповий (кожна група виконує частину загального завдання, що доцільно при вивченні значного за обсягом матеріалу), диференційовано-груповий (завдання з урахуванням їх складності розподіляють між учнями з різними навчальними можливостями).

Парна робота полягає в допомозі сильного учня слабшим, у взаємодопомозі. Склад пар визначає вчитель, враховуючи симпатії або можливості учнів. Пари можуть мати постійний (статичні) і змінний склад (динамічні). Головне за парної організації навчальної діяльності – взаємонавчання і взаємоконтроль. Згідно з методикою цієї системи учитель готує картки з диктантом для кожного учня; один учень читає текст, другий пише, потім навпаки; учні обмінюються написаним і перевіряють його; той, хто допустив помилки, робить усний розбір під контролем партнера; потім партнери змінюються і все починається спочатку, але з іншими текстами.

Групову навчальну роботу застосовують при виконанні лабораторних і практичних робіт, на навчально-дослідних ділянках, на уроках з основ наук – під час засвоєння, повторення, застосування, узагальнення і систематизації знань.

У процесі експериментального дослідження нами було проведене анкетування серед учителів щодо використання групових форм навчання у початковій школі м. Вінниці. Ми змогли дослідити труднощі у роботі, які найчастіше зустрічаються, виявити, які завдання реалізовує педагог у процесі організації групової діяльності. З цією метою учителям пропонувалася анкета.

Всі опитувані згідно першого пункту плану (Чи знайомі з Ви з технологією групової навчальної діяльності?) дали позитивну відповідь. Тобто із технологією групової навчальної діяльності знайомі всі. І практично всі (90 %) використовують цю технологію на практиці, але, на жаль, лише 60% педагогів проводять групові форми навчання систематично. Це зумовлено тим, що групова форма роботи на уроках у початкових класах буде ефективною, якщо дотримуватися ряд вимог (методично обґрунтовано обирати той чи інший вид

групової навчальної діяльності на конкретному уроці, що визначається метою уроку, особливостями матеріалу, який вивчають; ретельно продумати структуру уроку з використанням групових форм навчальної діяльності; регулювати міру вчительської допомоги групам у процесі їх роботи; правильно формувати групи; навчати молодших школярів співпраці під час виконання групових завдань тощо), а з цього випливає, що підготовка вимагає великих затрат часу. Таким чином, важливою проблемою є уміння учителя грамотно, на професійному рівні організувати групову навчальну діяльність, поставити завдання перед учнями так, щоб вони могли їх реалізувати на практиці. І вміти не прямо, а опосередковано спрямовувати діяльність вихованців у потрібне русло.

Згідно опитування основною метою технології є навчити школярів співпраці у виконанні групових завдань. Групова діяльність формує у дітей почуття співдружності в колективі, комунікативні вміння, виховують доброзичливі стосунки між учнями, сприяють всебічному розвитку, накопичується позитивний досвід життя в колективі.

Отже, учителі прагнуть до створення у своєму класі дружнього і міцного учнівського колективу, в якому дитина формується як особистість, розвиває свої творчі здібності, набуває моральних норм, з цікавістю проводить навчальний процес, і головне, почуваче себе вільно, спокійно, комфортно.

Висновки. Ефективність навчального процесу значною мірою залежить від уміння вчителя грамотно вибрати і правильно організувати ту чи іншу форму проведення уроку.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів ВНЗ / Н.П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – С. 165-351.
2. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів ВНЗ / І.В. Зайченко. – К., «Освіта України», 2006. – С.56-335.
3. Форми навчання в школі: Книга для вчителя / Ю.І.Мальований, В.Є.Римаренко, Л.П.Вороніна та інші; За ред. Ю.І. Мальованого. – К. : Освіта, 1992. – 160 с.
4. Харламов І.Ф. Педагогіка: Учеб. пособие: 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристь., 1997. – 512 с.

В останні роки проблема урізноманітнення форм навчально-виховного процесу актуальна для сучасної педагогічної науки як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Необхідність дослідження дидактичних можливостей групової форми навчальної діяльності обумовлена новими соціальними запитами до змісту початкової освіти, оновленим підходом до оцінювання навчальних досягнень вихованців. Педагоги повинні усвідомлено поставитися до створення і впровадження в практику освіти різних форм навчальних занять. Однією з важливих умов успішної роботи педагога в сучасній школі є усвідомлення не тільки відчуття відповідальності за свою справу, але і внутрішньої свободи. Разом з тим, вони мають взяти на себе абсолютну відповідальність за результат навчальної діяльності. Вчитель підвищить якість навчання дітей лише тоді, коли володітиме цілим комплексом професійних здібностей, знань і навичок педагогічної діяльності. Тобто, він має бути майстром своєї справи, а тому у професійній діяльності використовувати різноманітні форми навчання.

Таким чином, удосконалення форм організації навчальної діяльності науковці передусім пов'язують із оновленням групової та парної форм. Реалізація інтерактивного підходу щодо організації навчання дає змогу, не знижуючи вимог програми, зробити навчальний процес для молодших школярів цікавим. Адже групова навчальна діяльність сприяє активізації і результативності навчання учнів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, уміння доводити і відстоювати свою точку зору, прислухатися до думки товаришів, відповідальності за результати своєї праці.